

גבולות היחידה: ספר שמואל א' פרק כ"ב

נושא היחידה: המשך נדודי דוד והרג נוב עיר הכהנים

מספר שיעורים: 1

כתבה: יעל גרוסברג

כללי:

דוד ממשיך בבריחתו מפני שאול הרוצה להורגו. בפרק זה, מצטרפים אליו אנשים נוספים, ושאל הורג את אנשי העיר נוב, משום שאחילמך עזר לדוד בבריחתו.

פתיחה:

המורה יתלה לוח של מפת ארץ ישראל לצד הלוח. מפה זו תלויה אותנו בפרקים הבאים של נדודי דוד.

המורה יכין מראש מדבקות, שעליהן הוא יכתוב מספרים, וכן דפי ממו קטנים הממוספרים בראש הדף. את המספרים נדביק במהלך השיעורים על גבי המפה במקומות בהם עבר דוד על פי הנלמד, ואת דפי הממו נדביק לצד המפה עם ציור מתאים/ מילה המסמלים את שעבר על דוד במקום.

המורה יאמר לתלמידים, כי בפרק הקודם ובפרקים שלפנינו אנו נעקוב אחר נדודי דוד השונים. מדוע דוד נודד? (בורח משאל שרוצה להורגו)

להיכן למדנו שדוד ברח בתחילה? את מדבקה מס' 1 נדביק בנוב (כפי שלמדנו בשיעור שעבר- נוב היא ענתות המקראית, הנמצאת ממזרח לירושלים)

המורה ישאל את התלמידים: מה אירע לדוד בנוב? עליהם לחשוב יחד מה הם רוצים לצייר על גבי דף הממו, שיבטא את שעבר על דוד במקום זה (לדוג': חרב ולחם).

לאחר מכן, באופן דומה תודבק מדבקה מס' 2, וכן ציור מתאים (לדוג': המילה שיגעון הכתובה עם כל אות בצורה שונה).

כעת נראה לאן דוד המשיך ומי מצטרף אליו.

המורה יכתוב על הלוח: מי מצטרף לדוד?

לימוד הפסוקים:

קריאת פס' א'-ב'

מערת עדולם (מדבקה מס' 3) - הנמצאת סמוך לעמק האלה (מיקום מדויק בהרחבות)

המורה ישאל: מי מצטרף כעת לדוד?

1. המשפחה שלו. מה הסיבה לכך, לדעתכם? הגיוני מאוד שאם שאל רודף אחרי דוד להורגו, הוא ינסה לפגוע גם במשפחתו.

2. 400 איש. מה סגנון האנשים הללו? "איש מצוק" - מלשון מה זה? מצוקה. אנשים

הנמצאים במצוקה, קושי. "וכל איש אשר לו נושא" - לפי רש"י, יש להחליף את הא' בה'.

מה זה נושא? אדם שחייבים לו כסף, והוא דורש אותו בכוח. הם בורחים לדוד עקב

קושי כלכלי. "וכל איש מר נפש" - אנשים מסכנים, עצובים.

אנו רואים כי סביב דוד מתקבצים, פרט למשפחתו, אנשים בעלי מצוקות חברתיות

וכלכליות, שנדחו מהחברה או התרחקו ממנה.

← מה ניתן ללמוד מכך על אישיותו של דוד? עד עתה, דוד היה שר צבא, נמצא רבות בארמון, מכובד, במעמד גבוה. היכולת להתחבר גם לאנשים בקצה החברה מעידה על מידותיו הטובות, על ענווה.

← המורה ישאל את התלמידים מה הם מציעים לצייר לנקודת ציון זו (לדוג': הרבה פרצופים עצובים/ המספר 400)

קריאת פס' ג'-ד'

מצפה מואב (מדבקה מס' 4) - הממוקם מעבר לירדן
דוד עובר את הירדן, ומבקש ממלך מואב שייתן מקום מסתור עבור הוריו - "יֵצֵא נָא אָבִי וְאִמִּי אִתְּכֶם עַד אֲשֶׁר אֵדַע, מַה יַּעֲשֶׂה לִּי אֱ-לֹהִים".

פס' ה'

גד הנביא מורה לדוד ללכת ליער חרת (מיקומו אינו ידוע).

כעת, הזרקור עובר לארמון שאול

המורה יזמין את אחד התלמידים לקדמת הכיתה, ויושיבו בכיסא, עם כתר על הראש. בנוסף, הוא יקרא לשני תלמידים שישמשו כשומרי הראש שלו מימינו ומשמאלו. הוא יציג את המלך שאול בפני התלמידים, ויאמר לכיתה כי כעת נקרא את הפסוקים, ויהיה עליהם לומר למלך מה מצב רוחו ומה הוא אומר במילים פשוטות (מילות הפסוק הן קשות).

קריאת פס' ו'-ח'

(יש לשים לב שפס' ז' נאמר כשאלה)

שאול המלך כועס ומאשים.
את מי? את עבדיו - "בני ימיני" - רובם היו משבטו, שבט בנימין (עובדה זו מעצימה את ההאשמה, מכיוון שעליהם להיות קרובים אליו ונאמנים לו).
הוא טוען למולם בציניות: אתם בטח נאמנים לדוד (בן ישי- לשון זלזול) ולא לי, מכיוון שאתם חושבים שדוד ייתן לכם תפקידים או ממון או שדה. אבל האם נראה לכם שיש לו מה "לחלק" לכולכם?? הרי ברור שהוא לא ייתן לכולכם טובות הנאה.
הוא מאשים את כל עבדיו בכך שבגדו בו- "קשרתם כולכם עלי", בכך שלא סיפרו לו על הברית בין בנו יהונתן לדוד, שהרי ברית זו היא שגרמה למציאות הנוכחית שדוד בורח ממנו.

← לאחר שהתלמידים יסבירו בלשונם את דברי שאול, התלמיד שמציג את דמותו של שאול, יציג את הדברים.

← בסיום דבריו יאמר המורה: אחד מהאנשים שהיו שם, נקרא דואג האדומי. המורה יניח על אחד משומרי המלך כתר עליו רשום: דואג האדומי, ושאל את התלמידים האם הם זוכרים שם זה.

אם הם לא זוכרים, הוא ייתן להם רמז: האם אתם זוכרים שבאחד השיעורים דיברנו על כך שלעיתים ישנם דברים שנראים לנו בלתי חשובים, אך לאחר זמן אנו מבינים שהם היו חשובים מאוד?

זוכיר כי דואג היה בנוב בעת שדוד הגיע לבקש לחם וחרב.

קריאת פס' ט'-י"א

מה מספר דואג לשאול? (התלמיד שמציג, יאמר זאת לאחר הקריאה) על הגעתו של דוד לאחימלך ובקשותיו (עוד על אופן דבריו וגישתו של דואג - ניתן לראות בהרחבות).
מה עושה שאול? קורא לאחימלך ולכל משפחת הכוהנים.
← המורה יבחר תלמיד שיהיה אחימלך הכהן (ניתן לשים עליו אביזר מאפיין).

טרום קריאה: המורה יכתוב על הלוח:

שאלת שאול

תשובת אחימלך

קריאת פס' י"ב-ט"ו

שאלת שאול: מדוע בגדת בי (קשרת עליי) יחד עם דוד, ונתת לו לחם וחרב ושאלת עבורו בה?
תשובת אחימלך בתמיהה: מי יותר נאמן לך מדוד? הרי הוא חתנך, קשוב לך, ומכובד בביתך!
הרי לא היום התחלתי לשאול בה' עבורו כנציג שלך. חלילה שבגדתי במלך!

← בשלב זה, יחזיר המורה את השחקנים למקומם, מכיוון שהמשך הסיפור אינו פשוט לקריאה, קל וחומר להמחזה.

← המורה ישאל את התלמידים: מי שבוגד במלך, עונשו חמור מאוד. האם, לדעתכם, באמת אחימלך בגד במלך או לא? על התלמידים להוכיח זאת.
נראה בקלות מאוד מפרק כ"א שאחימלך לא ידע דבר על בריחתו של דוד משאול. הרי דוד אמר לו שהוא מגיע בשם שאול בשליחות סודית.
← ניתן לערוך הצבעה: מי בעד להעניש את אחימלך? ומי בעד לקבל את דבריו, ושיחזור לביתו בשלום?

נראה כעת מה עשה שאול. (למורה: התיאורים הנם קשים. כדאי להכין את התלמידים לכך ששאול היה בכעס גדול ובתחושת ייאוש שגרמו לו לפעול בדרך בלתי ראויה. לפנינו פסוקים קשים על מעשה כואב מאוד. על כן לא נתעמק בפסוקים.)

קריאת פס' ט"ז-י"ז

שאול אינו משתכנע מדברי אחימלך, ומחליט להרוג אותו ואת כל הכוהנים. אולם החיילים מהססים ונמנעים מלבצע את הפקודה.

קריאת פס' י"ח כ'

שאול פונה אל דואג: "סב אַתָּה וּפְגַע בַּכֹּהֲנִים". דואג פוגע והורג את כל כוהני נוב, ואת כל הנמצאים בעיר הכוהנים, למעט אדם אחד - בנו של הכהן הגדול: "וַיִּמָּלֵט בֶּן אֶחָד לְאַחִימֶלֶךְ... וַשְּׁמוֹ אֶבְיָתָר וַיִּבְרַח אֶתְרֵי דָוִד.."; אביתר בורח אל מחנה דוד ביערות יהודה.

← למורה: אנו משתדלים במהלך הלימוד ללמד זכות על מעשיו של שאול "משיח ה'", אולם במקרה זה, המעשה הוא חמור ביותר. ניתן להביא את דברי חז"ל במדרש ויקרא רבה (וילנא) כו, ז:

"תנו רבנן: על חמישה חטאים נהרג אותו צדיק. שנאמר: "וימת שאול במעלו אשר מעל בה" ואלו הן: על שהרג נוב עיר הכהנים..."
חז"ל אומרים כי אחת הסיבות לכך ששאול נהרג בקרב באופן בלתי מכובד, הייתה בגלל חטא זה של הריגת כוהני נוב על לא עוול בכפם.

← המורה ישאל: מי אשם/ אחראי לכך שכל אנשי נוב נהרגו? שאול ודואג מי ייקח אחריות על כך? נראה כעת...

קריאת פס' כ"א-כ"ג

אביתר מגיע למקום שבו נמצא דוד, ומספר לו את כל מה שקרה לכוהני נוב. מששומע דוד את אשר אירע, הוא מצטער צער עמוק על מה שאירע בגללו: "אֲנֹכִי סַבֵּתִי (גרמתי) בְּכָל נַפְשׁ בֵּית אֲבִיךָ! שָׁבָה אֵתִי אֶל תִּירָא! כִּי אֲשֶׁר יִבְקֹשׂ אֶת נַפְשִׁי יִבְקֹשׂ אֶת נַפְשְׁךָ!"
דוד לוקח אחריות, ואומר כי זה היה בגללו. הוא ראה שדואג האדומי נמצא שם כאשר דיבר עם אחימלך, ובכל זאת לא נשמר ונזהר ממנו, אע"פ שסביר להניח שהוא הבין כי דואג ילשין על כך לשאול.

ניתן להפנות את התלמידים לקרוא במצודת דוד, האומר שדוד אמר משפט זה בצער: "היה מתאונן ואומר..."
מתוך אחריות זו, דוד גם פורש חסות מוחלטת על אביתר, שמעתה יהיה איתו לאורך כל הדרך.

סיכום וסיום:

דוד המשיך לברוח מפני שאול, והתקבצו אליו אנשי מצוקה וקושי. שאול כעס על אנשיו על כך שלא סיפרו לו על הברית בין דוד ויהונתן. ולאחר מכן סיפר לו דואג על הגעתו של דוד לנוב ועל הדברים שהוא קיבל מהכהן. שאול זימן את אחימלך הכהן, שהסביר את עמדתו וחוסר ידיעתו על כך שדוד בורח מהמלך, אולם שאול לא קיבל את דבריו, ולבסוף כל אנשי נוב נרצחו בידי דואג, פרט לבנו של אחימלך- אביתר. כאשר שמע זאת דוד, הוא הצטער על כך מאוד ולקח אחריות ואשמה בדבר.

לסיום השיעור, ניתן לערוך דיון: האם באמת דוד אשם במה שקרה? האם הוא יכול היה לצפות שהדברים יתגלגלו כך? עד כמה צריך האדם לתלות את הדברים בו, אפילו שהדברים התגלגלו הרבה מעבר למה שיכול היה לצפות, ובעטיים של אנשים אחרים? מכאן תתחדד דמותו של דוד: לקיחת אחריות כה גורפת היא תכונה נדירה, גם בקרב מנהיגים.

הצעות להמחשה:

- א. מדבקות וציורים לסימון הנקודות בהן עבר דוד.
- ב. המחזה של שאול ועבדיו.
- ג. הצבעה לקבלת/ אי קבלת תשובתו של אחימלך.

מסרים והפנמה:

- א. ענווה ומידות טובות – נלמדות מדוד, שקיבץ אליו אנשים משולי החברה, בעלי קשיים נפשיים וכלכליים.
- ב. "הקנאה, התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם" – עד כמה הכבוד והקנאה גרמו לכעס של שאול על דוד, והובילו להריסת עיר שלמה של כוהנים צדיקים (ולבסוף מעשה זה גרם למותו של שאול במלחמה, עפ"י חז"ל).

ג. לקיחת האחריות הנלמדת מדוד, אף שלא יכול היה לצפות שכך יתגלגלו הדברים, ואף שהוא כמובן לא גרם בפועל להריגת הכוהנים.

הרחבות:

א. מפת אזור נדודי דוד:

ב. מעשיו של דואג (עפ"י שיעור של הרב אמנון בזק):

עצם העובדה שדואג האדומי לא פנה אל שאול מיוזמתו וסיפר לו על מעשהו של אחימלך, מעידה על כך שהוא ידע היטב שלא היה זה בהכרח מעשה בגידה. על כן, דואג מנסה כעת לגלגל את האשמה מעליו אל אחימלך, שהרי דואג היה האחרון שראה את דוד מבין מקורביו של שאול, ועד עתה לא עשה דבר בנידון. לפיכך הוא מדגיש בדבריו כמה פרטים, כדי למצוא חן בעיני שאול ולהגביר את אשמת אחימלך:

1. ראשית, דואג ממשיך בסגנונו של שאול, ומכנה אף הוא את דוד בלשון המזלזלת "בן ישי".

2. דואג משמיט משמו של אחימלך בן אחיטוב את התואר "הכהן", כדי להקטין את דמותו בעיני שאול.

3. באמצעות החזרה הכפולה על המילים "נתן לו", מדגיש דואג את אשמתו של אחימלך.

4. דואג מאשים את אחימלך על כך ששאל לדוד בה'. מסתבר שזוהי ההאשמה החמורה ביותר, מכיוון שרק המלך יכול לשאול בה'. ואם אחימלך אפשר זאת לדוד, הרי הוא בוגד בשאול שהוא המלך. משום כך, הזכיר דואג אשמה זו בראשונה. ואכן, כאשר פונה שאול בהמשך לאחימלך ומאשים אותו בסיוע לדוד, מגיב אחימלך אך ורק לטענה בדבר השאילה בה':

"וַיַּעַן אַחִימֶלֶךְ אֶת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר יָמִי בְּכָל עֶבְדֵיךָ כְּדוֹד נֶאֱמַר וְחַתֵּן הַמֶּלֶךְ וְסָר אֶל מִשְׁמַעְתֶּךָ וְנִכְבַּד בְּבֵיתֶךָ: הַיּוֹם הַחֲלַתִּי לְשֹׁאֵל לוֹ בְּא־לְהִים חֲלִילָה לִּי אֵל יֵשׁ הַמֶּלֶךְ בְּעַבְדוֹ דָּבָר בְּכָל בַּיִת אָבִי כִּי לֹא יַדַּע עֶבְדְּךָ בְּכָל זֹאת דָּבָר קָטָן אוֹ גָדוֹל."